Dr. Veera Mandavkar: Bhutpurva Pantapradhan Dr. Manmohan singh

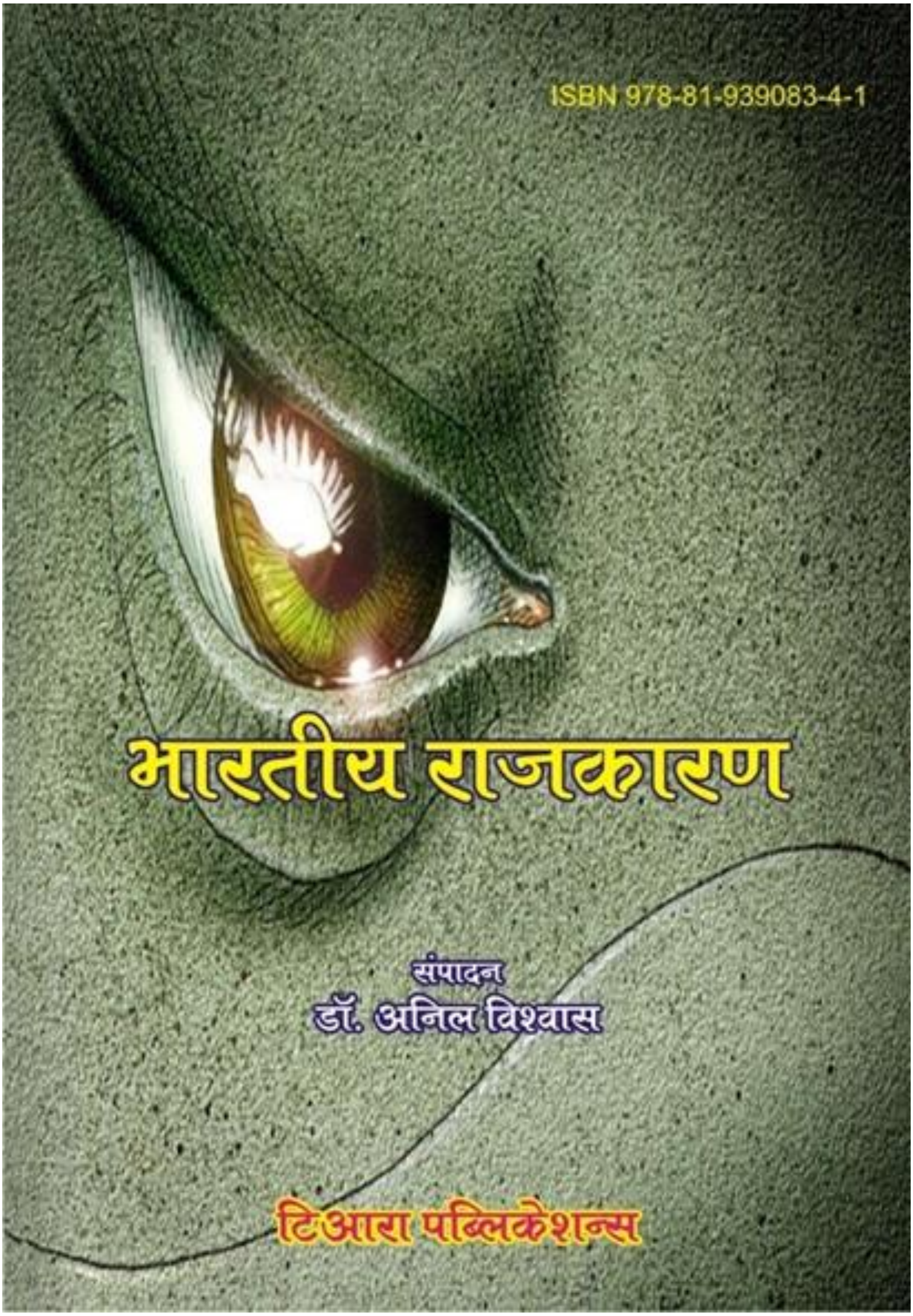

ISBN 978-81-939083-4-1

भारतीय राजकारण

भारतीय राजकारणावरील विविध शाखांच्या अध्यापकांनी
घेतलेल्या संशोधनपर लेखांचा संपादित ग्रंथ

संपादन
डॉ. अनिल विश्वास

टिआरा पब्लिकेशन्स
दशभूजा गणेश मंदिरामागे, पौड रोड,
कोथरूड, पुणे ४११०२९
tiarapublication@rediffmail.com

मूल्य दोनशे रुपये

❐ ISBN 978-81-939083-4-1

❐ **भारतीय राजकारण**
Bhartiya Rajkaran

❐ **संपादन**
डॉ. अनिल विश्वास

❐ सर्व हक्क सुरक्षित

❐ **प्रथमावृत्ती** १ ऑगस्ट, २०१९

❐ **प्रकाशन क्र.** २४

❐ **प्रती** ५००

❐ **आकार** डेमी

❐ **प्रकाशक**
टिआरा पब्लिकेशन्स
दशभूजा गणेश मंदिरागागे, पौड रोड,
कोथरूड, पुणे ४११०२९
tiarapublication@rediffmail.com

❐ मूल्य २०० रुपये

(या ग्रंथात प्रकाशित विचार हे त्या त्या मान्यवरांचे असून त्या मतांशी संपादक, प्रकाशक किंवा मुद्रक सहमत असतीलच असे नाही.)

अनुक्रमणिका

	संपादकीय, अनुक्रमणिका		3-5
1	भारतातील लोकशाही	प्रा. रेखा वाठ	6-8
2	जागतिक राजकारणाची बदलती पद्धत	डॉ. अभय रानडे	9-12
3	राजकीय पक्षांची भूमिका	प्रा. एन.आर. उवळे	13-15
4	सत्तासंघर्षात पक्षाची बदलती भूमिका	डॉ. संजय वानखडे	16-20
5	भारत–चीन संबंध – एक अभ्यास	प्रा. डी.एस. पाटील	21-23
6	राजकारणातील राजकीय पक्षाचे बदलते स्वरूप	डॉ. सावित्री सनागळे	24-26
7	सत्तातरांचे बदलते स्वरूप विश्लेषणात्मक अध्ययन	प्रा.सरोज लखदिवे	27-29
8	भारतीय राजकारण आणि राजकीय पक्ष	प्रा. डॉ. सुशीला डाबरे	30-32
9	राजकारणात प्रादेशिक पक्षांचे महत्त्व: एक अध्ययन	प्रा. नीळकंठ नरूले	33-35
10	यवतमाळातील सामाजिक समस्या व उपाय	प्रा. प्रशांत जवादे	36-38
11	महाराष्ट्राच्या राजकारणात वंचित बहुजन आघाडी	डॉ. संदेश सामटकर	39-41
12	बदलत्या परराष्ट्र धोरणाचा जागतिक राजकारणावर झालेला परिणाम	डॉ. कैलाश नेमाडे	42-44
13	राजकारणात नैतिक मापदंडाची पायमल्ली	डॉ. एस. एम. टाकळे	45-49
14	आपल्या देशापुढील परराष्ट्र धोरणाची आव्हाने	डॉ. गिरीधर साळवे	50-52
15	परराष्ट्र धोरण आणि आपली भूमिका	डॉ. डी.एम. चव्हाण	53-55
16	विविध राजकीय पक्षांची बदलती भूमिका – एक दृष्टिक्षेप	प्रा. डॉ. पांडुरंग इंगळे	56-57
17	राजकारण आणि भारतीय राजकीय पक्षांचे बदलते स्वरूप	प्रा. दमयंती वाळके	58-59
18	इतिहासात महिलांचे स्थान : ऐतिहासिक अवलोकन	प्रा. शीतल राऊत	60-63
19	राजकीय पक्षांची बदलती भूमिका व परिणाम	प्रा. माणिकराव पवार	64-65
20	भारतीय राजकारण आणि भारतीय राजकीय पक्षांची बदलती पध्दत	प्रा.स्नेहल खांडेकर	66-68
21	राज्याच्या लोकशाहीत पक्षाची बदलती कार्यपध्दती	प्रा. डॉ. संजय बनसोडे	69-70
22	भारतीय संविधान	डॉ. वेद पतकी	71-74
23	भूतपूर्व पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग	डॉ. वीरा मांडवकर	75-77
24	राजकीय पक्षांचे सत्तास्वार्थ	प्रा.डॉ. वैदेही सामरा	78-83

भूतपूर्व पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग

डॉ. वीरा मांडवकर
इंदिरा महाविद्यालय, कळंब, जि. यवतमाळ

डॉ. मनमोहन सिंग हे भारताचे १३ वे पंतप्रधान होते. श्री.पी.व्ही. नरसिंहराव भारताचे पंतप्रधान असतांना श्री. मनमोहन सिंग हे वित मत्री होते. तेंव्हा पासुनच भारतीय अर्थव्यवस्था ही उदात्तीकरणाकडे वळली होती.

१९८५ मधेच श्री.राजिव गांधी यांनी श्री.सिंग यांना योजना आयोगाचे अध्यक्ष म्हणुन निवड केली होती. १९९० मध्ये ते पंतप्रधानांचे आर्थिक सल्लागार म्हणुन नियुक्त केले. कॉग्रेंसने त्याच्या प्रतिभावंत गुनांना जवळुन तपासले होते.त्यांचा अर्थ नितीचा फायदा देशाला कसा होईल. हाच विचार कॉग्रेस करित होती. म्हणुनच श्री.राव यांनी त्यांची अर्थ मंत्री म्हणुन निवड केली होती.

परराष्ट्रीय धोरण :—

१९९१ मध्ये परदेशी गंगाजळी करिता सोने गहान ठेवणारा भारत हा २०१४ मध्ये जगातील तिसरी आर्थिक महासत्ता घेवु शकला याच ददुमत स्पेन, , ग्रीस, ठटली , ब्राझील, रशिया सारख्या देशाच्या अर्थव्यवस्था जागतीक मंदीमुळे भुईसपाट झाल्या.

१९९१ मध्ये डॉ.मनमोहन सिंग यांनी पारंपारीक आर्थिक चौकट असलेला भारत त्यानंतर आर्थिक नितींचा स्विकार करून भारताचा जागतीक अर्थव्यवस्थेचा दिशेने केलेल्या यशस्वी प्रवासामुळे त्यांच्या अर्थमंत्री पदापासुन तर पंतप्रधान पदाचा कार्यकाळा पर्यत प्रवास हा भारताच्या विकासाच्या दुष्टीने महत्वाचा ठरते.

१) अनु करार

डाव्या पक्षाचा विरोधाला व सरकारला असलेला धोका न जुमानता श्री. मुलायम सिंग त्यांच्या मदतीने भारत अमेरिका करार प्रत्येक्षात आनला. उर्जा निर्मीतीच्या संदर्भात अनु करार हा भारता करिता अंत्यत आवश्यक होता. केवळ संरक्षनाकरिता नव्हे तर नागरि दुष्टीने विजेची टंचाई यापासुन मुक्तता करण्या करिता तसेच पर्यावरन क्षेत्रातीन संभाव्य धोके टाळण्याकरिता अनु करार हा पर्याय भारता रिता उत्तम होता. त्यामुळे अमेरिका फ्रान्स सारख्या युरोपियन देशातील उच्च तंत्रज्ञान मिळण्याचा मार्ग त्यामुळे मोकळा झाला. अनुकरारामुळे अमेरिका भारत संबधामध्ये फार मोठे व चांगले बदल झाले.

सुरवातीला अमेरिका संपुर्ण अनु केंद्रावर नियंत्रन प्रस्तापीत करण्याचा मनस्थितीत होता. नंतर मात्र दोन्ही देशांनी मध्यम मार्ग स्विकारला बावीस पैकी चौदा अनुकेंद्रावर अमेरिकेचे नियंत्रन असेल व आठ केंद्रे अमेरिके पासुन मुक्त असेल.अनु करार करते वेळीमनमोहन सिंग यांच्या सरकार कडुन अडचनी सुध्दा आल्या साम्यवादी पक्ष सरकारला पाठीबा दयायला तयार नव्हते परंतुडॉ. मनमोहन सिंग यांनी सरकारची काळजी न करता याकराराला पुर्णत्वास नेले. शेवटी साम्यवादी पक्षाने सरकारचा पाठींबा काढुन घेतला. पन डॉ. मनमोहन सिंग यांच्या चातुर्यपानाने मुलायम सिंग यांच्या मदतीने सरकारला वाचवण्यात यश मिळाले.

या अनुकरारामुळे अमेरिका भारत यादोन्ही देशरामध्ये अतिशय घनिष्ठ संबध प्रस्तापीत झाले. आर्थिक तसेच परराष्ट्रधोरणावरही अमेरिकेचे भारताला साह्य प्राप्त झाले. अमेरिकेकडन गुप्तचर यत्रनेचे सुध्दा भारताला सहकार्य मिळाले. अमेरिके कडुन भारताला आर्थिक गुंतवनुक करण्यात आली आशिया खंडामध्ये अमेरिकेकडुन भारताला आर्थिक झुकते माप मिळाले.

२) सौदी अरेबिया सोबत संबध

अमेरिकेसोबत रातजनैतिक संबध प्रस्तापीत केल्या नंतर अमेरिकेचा मित्र असलेला सौदी अरेबियन सोबत भारताला संबध प्रस्तापीत करणे सहज शक्य झाले. भारत हा नेहमी तेला करिता इरानवर अवलंबुन होता इरानची राजकिय अस्थिरता लक्षात घेता तेला करिता भारताला दुसरा पर्याय शोधने आवश्यक होते. सौदी अरेबियाच्या माध्यमातुन तेल संबध नसलेल्या मित्रराष्ट्राचा पर्याय भारतात मिळाला.भारताचे २००६ च्या प्रजासत्ताक दिनी सौदी अरबच्या राज्याला आमंत्रीत करून भारताचे संरक्षण व इतर पायाभुत सुविधा या करिता सौदी अरेबियाचे दार भारताकरिता नेहमी खुले झाले.